

Erişilebilirlikte Sivil Toplum Kuruluşları ve Belediye İş Birliğinin Önemi

The Importance of Non-Governmental Organizations and Municipality Cooperation in Accessibility

Dr. Öğr. Üyesi Merve DURMUŞ

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye

mervedurmus4190@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2468-3972

Öz

Erişilebilirlik yalnızca engelli bireyleri değil, aynı zamanda toplumun büyük kesimini ilgilendiren bir olgudur. Bu sebeple erişilebilirliğe ilişkin ortaya çıkan bütün sıkıntılar aslında toplumun geniş bir kesimini olumsuz anlamda etkilemektedir. Bu sıkıntıları aşmak ve erişilebilir mekanlar oluşturmak ise çoğunlukla belediyelerin görevidir. Çünkü belediyeler kent tasarımında büyük oranda söz sahibidir ve bu sebeple belediyeler aslında erişilebilirliği etkileyecek kamu hizmetlerine yönelik kararlar alıp uygulamaktadır. Ancak belediyenin bu hizmetleri etkin ve verimli bir şekilde sunabilmesi için sivil toplum kuruluşlarının da dahil olduğu katılımcı bir karar verme süreci gerçekleştirilmesi gerekir. Çünkü erişilebilirliğe ilişkin hizmetlerin kalitesini, etkinliğini ve verimliliğini, erişilebilirlik konusuyla ilgili sivil toplum kuruluşlarının rehberlik ve danışmanlığında alınan kararların olumlu anlamda etkileyeceği ifade edilebilir. Bu bilgiler ışığında mevcut çalışmada erişilebilirliği sağlamada belediyelerin sorumluluklarından bahsedilmiş ve belediyelerin bu sorumluluklarını yerine getirmede sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapmalarının önemi anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erişilebilirlik, Belediyeler, Sivil Toplum Kuruluşları.

Abstract

Accessibility is a phenomenon that concerns not only disabled individuals but also the larger segment of society. For this reason, all problems related to accessibility actually negatively affect a large segment of society. Overcoming these problems and creating accessible spaces is mostly the duty of municipalities. Because municipalities have a large voice in urban design, and for this reason, municipalities actually make and implement decisions regarding public services that will affect accessibility. However, in order for the municipality to provide these services effectively and efficiently, it must carry out a participatory decision-making process that includes non-governmental organizations. Because it can be stated that the quality, effectiveness and efficiency of accessibility-related services will be positively affected by the decisions taken under the guidance and consultancy of non-governmental organizations regarding accessibility. This study identifies the responsibility of municipalities to ensure accessibility, highlighting the significance of their collaboration with non-governmental organizations in fulfilling this critical role.

Keywords: Accessibility, Municipalities, Non-Governmental Organizations.

1. Giriş

Sosyalleşme insanların en temel hakkıdır ancak bazı bireyler birçok erişim engeliyle karşılaşmakta ve sosyalleşme ihtiyaçlarını giderememektedir. Bu durum başta engelli bireyler olmak üzere daha birçok insanı etkilemektedir. Erişilebilirliğe ilişkin sıkıntılardan etkilenen bireylerin topluma entegre olmasını sağlayıcı tedbirler almak ise devletin ve özellikle sosyal belediyeçilik kapsamında yerel yönetimlerin görevidir. Çünkü “toplumun sosyalleştirilmesi ve rehabilite edilmesi, topluma rehberlik edilmesi, yardıma ihtiyacı olanların belirlenmesi ve nitelikli yatırımlar yapılması” sosyal belediyeçiliğin işlevlerindedir (Şataf ve Taşdelen, 2019). Ayrıca halka en yakın idari birimler olarak yerel yönetimler yine halkın ihtiyaç ile beklentilerinden en hızlı haberdar ve hatta tanık olabilen kurumlardır. Dolayısıyla erişilebilirliğin sağlanmasının sahip olduğu bu işlevler ve halka yakınlığı sebebiyle belediyenin başlıca görevlerinden olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte erişilebilirliğin toplumsal adaleti ve sosyal içericiliği sağlamada bir araç olduğu da belirtilmelidir. Çünkü kentin mimari ve fiziksel yapısını bütün insanların kamu hizmetlerine erişimlerini sağlayabilecekleri bir şekilde tasarlamak aynı zamanda bütün insanların aktif olarak toplumsal hayata katılabilmelerini sağlamak anlamına gelmektedir. Bütün insanların aktif bir şekilde toplumsal hayata katılmaları da bütün kamu hizmetlerinden eşit ve adil bir şekilde ulaşabilmelerine zemin hazırlayacaktır. Bu bağlamda belediyelerin erişilebilirliği sağlamanın aynı zamanda adil ve eşit bir şekilde hizmet sunumu gerçekleştirmelerine yardımcı olacağı görülmektedir.

Ancak belediyelerin erişilebilir kentler tasarımını etkin ve verimli bir şekilde yerine getirebilmesi için sivil toplum kuruluşlarının da politika kararları alınırken dahil edilmesi gerekmektedir. Çünkü erişilebilirlikle ilişki sivil toplum kuruluşları bu konuyla ilgili uzmanlar ve doğrudan erişilebilirlik sıkıntısı çeken gönüllü kişilerin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Dolayısıyla belediyelerin sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği altında bu konuyla ilgili uzmanlardan rehberlik ve danışmanlık almak anlamına gelmektedir. Böylece alanında uzman veya bizzat erişilebilirliğe dair sıkıntı yaşayan bireylerin yer aldığı sivil toplum kuruluşlarının danışmanlığında ve rehberliğinde alınan politika kararları erişilebilirlik alanındaki hizmetlerin daha etkin ve verimli bir şekilde yerine getirilebilmesi açısından önemlidir.

Mevcut çalışma, erişilebilirlik konusunda belediye ve sivil toplum kuruluşu iş birliğinin önemini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Bu kapsamda çalışma öncelikle engellilik ve erişilebilirlik kavramları açıklanmıştır. Daha sonra belediyelerin erişilebilirliği sağlama noktasındaki sorumluluğuna değinilmiş ve nihayet kentlerde erişilebilirliği sağlamada belediye ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliğinin önemi anlatılmaya çalışılmıştır.

Engellilik Kavramı

Literatür incelendiğinde engellilik kavramının birçok tanımını bulunduğu görülmektedir. Örneğin, engelli bireylere yönelik ilk kapsamlı sözleşme olan Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nin (Azarkan ve Benzer, 2018) birinci maddesi engelliği "diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişiler" olarak tanımlanmaktadır.

Engellilik kavramına ilişkin bir diğer ve oldukça kapsamlı tanım ise Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization - WHO) tarafından yapılmıştır. Dünya Sağlık Örgütü 1980 yılında yayınladığı bildirmede üç ayrı engellilik sınıflandırması bulunmaktadır:

- **"Impairment (noksanlık/bozukluk):** Herhangi bir nedenden kaynaklı vücut yapısı ve görünümündeki anormallikler ile organ veya organ sistemi işlevindeki bozuklukları temsil etmektedir. Böylece "noksanlık/bozukluk" organ düzeyindeki bozuklukları ifade etmektedir.
- **Disability (engellilik):** Sahip olunan noksanlığın kişinin işlevsel performansı ve aktiviteleri açısından sonuçlarını ifade etmektedir. Böylece engellilik, bireysel düzeydeki bozuklukları ifade etmektedir.
- **Handicap (yetersizlik):** Bireyin organ bozukluğu veya engellilikten dolayı yaşadığı dezavantajlarla ilgili durumu ifade etmektedir. Böylece yetersizlik bireylerin çevresiyle etkileşimi ve uyumunu ifade etmektedir."

Bir diğer uluslararası metin olan Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Hakkında 159 Sayılı ILO Sözleşmesi'nin birinci maddesinde engellilik kavramı tanımlanmıştır. Buna göre engelli "uygun bir iş temini muhafazası ve işinde ilerlemesi hususundaki beklentileri, kabul edilmiş fiziksel veya zihinsel bir özür sonucu önemli ölçüde azalmış olan bir birey" olarak ifade edilmiştir.

Ulusal düzeyde de birçok engellilik tanımı bulunmaktadır. 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun'un 3. maddesinde engellilik "fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey" şeklinde tanımlanmıştır. Yine başka bir yasal metin olan Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı ve Engellilerin Devlet Memurluğuna Alınmaları Hakkında Yönetmelik'e göre engelli; "doğuştan veya sonradan; bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşal ve sosyal yetenekleri bakımından engel oranının yüzde kırk veya üzerinde ve çalışabilir durumda olduğunu

mevzuat hükümlerine göre alınacak sağlık kurulu raporu ile belgeleyenler" olarak ifade edilmiştir.

Bütün bu tanımlamalar ele alındığında ortak noktalarının sosyal yaşama katılmalarını etkileyen fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşal yetilerini büyük oranda ve kalıcı bir şekilde yitirmiş bireylerin engelli kapsamına alındığı görülmektedir. Bir sonraki bölümde işte bu dezavantajları dolayısıyla kısıtlanan bireylerin sosyal yaşamlarını kolaylıkla sürdürebilmeleri adına ortaya çıkan erişilebilirlik konusuna değinilecektir.

Erişilebilirlik Kavramı

İnsan toplumsal bir varlıktır ve dolayısıyla sosyalleşme insanlar için lüksten ziyade ihtiyaçtır. İnsanların yerleşik yaşama geçmesi sonucu ortaya çıkan kent kültürünün oluşturduğu yeni değerlere adapte olma sürecinin sağlıklı işlenmesi için yeni sosyal yaşam alanlarında birlikte vakit geçirmeleri önemli görülmüştür. Ancak kentli olma kültürünün gerektirdiği bu yeni yaşam alanlarının özel gereksinimli bireyler için çok ulaşılabilir olmadığı, kent tasarımlarının "ortalama kullanıcı grup" veya "ortalama beden" tanımlamaları üzerinden yapıldığı ve bu durumun da özel gereksinimli bireylere bazı engeller teşkil ettiği anlaşılmıştır (Mankan, 2019).

Engelliliğin dikkate alınması gereken bir olgu olduğuna ilişkin algı öncelikle Sanayi Devrimi'nin ağır sonuçlar vermesiyle başlamıştır. Bu kapsamda devrim sonrası ortaya çıkan vahşi kapitalist düşünce sonucu özellikle ağır metaller ve su kaynaklarının kirlenmesi gibi durumlar çevreye zarar vermeye başlamış, bu durum da engelli doğumlarını artırmıştır. Devrimin ortaya çıkardığı ağır çalışma koşulları da engelli sayısının artmasına neden olmuştur (Öz ve Orhan, 2012). Ayrıca I. ve II. Dünya Savaşları ardından bir sürü engelli insan bırakarak engelli nüfusunun artmasına sebep olmuştur.

Gittikçe artan engelli sayısı çevrede bazı düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmıştır. II. Dünya Savaşı'ndaki insanların engelli olmasına neden olan yaralanmalar ve motorlu taşıtların çoğalması dolayısıyla trafik kazalarının artması sonucunda engelli kalanların artması, kamusal yaşam alanlarına yönelik düzenlemelerin herkesi kapsayıcı olmadığını ortaya çıkarmıştır (Şat ve Göver, 2017). Dahası günümüzde sayıları gittikçe artan ve iş güvenliği konusunda eksikliği bulunan fabrikalarda meydana gelen kazalar ile doğal afetlerin neden olduğu sakatlanmaların ve uzuv kayıplarının engelli sayısını artırdığı bu durum da şehirlerin erişilebilir olmasını oldukça elzem kıldığı görülmektedir.

Genel olarak erişilebilirlik "herkesin, istediği her yere ve her hizmete, bağımsız ve güvenli olarak ulaşabilmesi ve bunları kullanabilmesidir (ASHB, 2020)". Bir diğer tanıma göre

¹ Buradaki sayısal ayrıntı engelli bireylerin kamu personeli olarak istihdam edilebilmesi açısından gerekli olan engellilik oranını temsil etmektedir.

erişilebilirlik “farklı ihtiyaçları olan bireylerin evlerinden çıkarak başkalarının yardımı olmadan kentteki açık ve kapalı alanlara ulaşabilmeleri ve bunlardan istifade edebilmeleri (Söylemez, 2021)” olarak ifade edilmektedir. Keleş’e göre ise erişilebilirlik “bir taşınmaza, bir yerleşim yerine ya da bir yerleşim yerinin sunduğu kamusal hizmetlere erişme olanağı, varış kolaylığıdır (Keleş, 1998). Bütün bu tanımlamalardan anlaşılacağı üzere erişilebilirlik aslında toplumun bütününe oluşturan bireylerin başkalarına muhtaç olmadan, eşit ve etkin bir şekilde sosyal yaşamda yer edinebilmesi ile hayatını kolaylaştıracak ve yaşam kalitesinin artıracak kamu hizmetlerine aracısız ulaşabilmesini ifade etmektedir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde hazırlanan erişilebilirlik kılavuzunda erişilebilirliğin üç bileşenine dikkat çekilmiştir. Bunlardan ilki erişilebilirliğin “herkesi” kapsadığı noktasındadır. Buna göre “erişilebilirlik engelliler için zorunluluk, yaşlıları eklediğimizde gereklilik ve toplumdaki herkes için konforlu bir yaşam demektir”. İkinci olarak erişilebilirlik “her yere ve her hizmete” ulaşabilmektir. bu kapsamda “bireylerin konutlarından, eğitim binalarından iş yerlerine; açık ve yeşil alanlardan, toplu taşıma araçlarından bilgi ve iletişim teknolojilerine kadar tüm alanlara ve tüm hizmetlere erişiyor olması gerekir”. Son olarak erişilebilirlik bahse konu hizmetlere bağımsız ve güvenli olarak ulaşımı sağlar. Çünkü “yapılan düzenlemelerin, verilen hizmetlerin kimsenin yardımı olmadan ve herhangi bir risk oluşturmadan kullanılması gerekir” ve erişilebilirlik bu konudaki en önemli araçtır (ASHB, 2020).

Bununla birlikte farklı ihtiyaçları bulunan insanların hayatlarını kolaylaştırma amacı taşıyan erişilebilirliğin ülkemizde mevzuat açısından da teminat altına alındığı görülmektedir. Bu kapsamda erişilebilirliğe yönelik hem ulusal düzeyde yasal çerçeve oluşturulmuş hem de uluslararası boyutta bağlayıcılığı bulunan sözleşmelere taraf olunmuştur. Bu durum aslında erişilebilirlik konusunun oldukça önemsendiğinin göstergesidir.

Ulusal düzeyde erişilebilirlik mevzusu 1/7/2005 tarihinde yürürlüğe giren 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun’un ivme kazanmış ve “engelli hakları sivil toplumun dar alanlarından çıkıp resmi ve yasal zeminde görünür kılınmıştır (Çağlar, 2012)”. Kanun’da erişilebilirlik tanımlanmış ve erişilebilirlik standartlarının uzman kurumlarca belirleneceği ifade edilmiştir. İlgili Kanun’un 3. maddesinin f bendinde erişilebilirlik “binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olması” şeklinde tanımlanmıştır. Aynı maddenin g bendinde ise erişilebilirlik standartlarının Türk Standartları Enstitüsü’nün (TSE) belirleyeceği ifadesi yer almaktadır.

Ayrıca Türkiye’nin 2009 yılında imzaladığı Birleşmiş Milletler

(BM) Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin erişilebilirlik başlıklı 9. maddesinde, bu sözleşmeye taraf olmuş devletlerin;

“engellilerin bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın tüm alanlarına etkin katılımını sağlamak ve engellilerin diğer bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dahil olacak şekilde bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere erişimini sağlamak için uygun tedbirleri alacakları”

ifade edilmiştir. Erişilebilirliğin en geniş anlamıyla kavramlaştırılıp düzenlendiği ilk sözleşme olan BM Engelli Hakları Sözleşmesi’ne taraf olunduktan sonra erişilebilirlik sorunlarına ilişkin yasal ve idari çalışma süreci hızlandırılmış ve hatta bu konuya ulusal eylem planlarında da yer verilmiştir (Çağlar, 2012).

Öte yandan erişilebilirliğin yalnızca genel olarak fiziki veya zihinsel engele sahip bireyleri değil, aynı zamanda hareket kısıtlılığına sahip bütün bireyleri kapsadığı da ifade edilmiştir. Bu kapsamda erişilebilir olmayan mekanların dezavantajlı duruma getirdiği pek çok birey bulunmaktadır. Bunlar; “engelliler, yaşlılar, geçici engeli bulunanlar, hamileler, bebek arabalı, çocuklar, iri ve şişman kişiler, çok uzun ve çok kısa boylu kişiler ayrıca yük ve eşya taşıyanlar” olarak sıralanabilir ve hatta buna “mobil cihazına bakarak çevresinin farkında olmadan yürüyenler” de eklenebilir (ASHB, 2020). Böylece herkes için erişilebilirlik düşüncesinin yaygınlaştığı ve birçok grubun erişilebilirlik kapsamında değerlendirilmeye başladığı görülmektedir.

Belediyelerin Erişilebilirlik Sorumluluğu

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sının sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler başlıklı 61. maddesinde “devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır” hükmü yer almaktadır. Dolayısıyla devlet kurumlarının engellileri toplumsal hayata entegre etmeleri Anayasal bir sorumluluktur. Bu kapsamda hem merkezi hem de yerel yönetimlerin engelli bireylerin sosyal yaşama dahil olabilmeleri için mevcut engelleri ortadan kaldırıp erişilebilir bir kamu hizmeti sunum süreci sağlaması gerekmektedir.

Yerel yönetimler, devletten ayrı tüzel kişiliği haiz, belirli bir coğrafi alanda yerel hizmet sunmak amacıyla oluşturulmuş, merkezden bağımsız kendi seçilmiş organlarına sahip, kendi personeliyle malvarlığı bulunan ve görevlerini özerk kimliğiyle yerine getiren yönetsel birimlerdir (Şengül, 2020). Aynı zamanda yerel yönetimlerin, hizmet sunduğu bölgedeki yerel halkla sürekli ve yakın ilişki halinde bulunan kamusal kuruluşlar olduğu ifade edilebilir (Doğan, 2016). Çünkü

merkezi yönetime nazaran yerel yönetimler dar bir coğrafi alanda kamu hizmeti sunmaktadır. Bu durum da vatandaş açısından daha ulaşılabilir bir yönetim ve yönetim açısından da hizmet sunduğu vatandaşları yakından tanıyarak ihtiyaç, talep ve beklentilerine daha hakim olabilme ile kamu hizmetlerini bu yönde sunma imkanı sunmaktadır.

Ayrıca nüfusun büyük bir bölümünün kentlerde yaşadığı ve kentlerin gün geçtikçe daha kalabalık hale geldiği göz önüne alındığında, kentin sunduğu bütün hizmetlere herkesin ve özellikle engelli grupların erişebilme imkanının da kısıtlı olduğu ifade edilebilir. Özellikle mekanlarda erişilebilirliği kısıtlayacak birçok fiziki engelin yer aldığı görülmektedir. Bu engeller ise aşağıdaki gibidir (Odabaş Uslu ve Güneş, 2017);

- Uygun olmayan zemin kaplamaları-bozuk ya da kaygan yüzeyler
- Güvenlik tedbiri alınmayan altyapı çalışmaları
- Çok yüksek ya da çok dar kaldırımlar
- Uygun olmayan rampalar
- Uygun olmayan kavşak noktaları (güvenli yaya geçitleri)
- İşaret ve uyarıcı levhaların eksikliği, aydınlatılmamış sokaklar

Bununla birlikte engellilere yönelik yapılan Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırmasının sonuçlarına bakıldığında merkezi ve yerel yönetimlerin engelli bireylere erişilebilir bir fiziki çevre sunma noktasında koordinasyonun bulunmadığı görülmektedir. Buna göre engelli bireylerin %66,9'unun kaldırımlar, yaya yolları ve yaya geçitlerinin kendileri için uygun olmadığını düşündüğünü ortaya koymuştur. Aynı örneklemedeki %66,3'lük kesim oturdukları binanın kendilerine uygun olmadığını ileri sürmüş, %59,5'lik bir kesim ise dükkân, market, mağaza ve lokantaları kullanırken zorluklarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu gruptan %58,4'ü kamu binalarından, %55,4'ü postane ve banka gibi hizmet aldıkları binaların kendileri için uygun olmadığını belirtmiştir (Çağlar, 2012).

Yerel yönetimlerin erişilebilir kentler oluşturmada oldukça önemli idari birimler olduğu II. Özürlüler Şurası'nda da belirtilmiştir. Burada özellikle çevrenin engelliler için erişilebilir duruma getirilebilmesi için yerel yönetimlere şartlı ve denetlenmek üzere ayrı bir kaynak tahsis edilmesi önerisi gündeme gelmiştir (II. Özürlüler Şurası Yerel Yönetimler ve Özürlüler Komisyon Raporları ve Genel Kurul Görüşmeleri, 2005).

Öte yandan belediyelere erişilebilirlik konusunda bazı yasal sorumluluklar da yüklenmiştir. 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunun geçici 3. maddesinin birinci fıkrasında "büyükşehir belediyeleri ve belediyeler, şehir içinde

kendilerince sunulan ya da denetimlerinde olan toplu taşıma hizmetlerinin engellilerin erişilebilirliğine uygun olması için gereken tedbirleri alır. Mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde engelliler için erişilebilir duruma getirilir" ifadesi yer almaktadır.

Ayrıca maddeye getirilen ek fıkra da;

"bu Kanunun geçici 2. maddesi ile bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen erişilebilirlik standartlarının uygulanmasının izlenmesi ve denetimi her ilde Aile ve Sosyal Hizmetler, İçişleri, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlıkları ile engelliler ile ilgili konfederasyonların temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından yapılır. İhtiyaç halinde birden fazla komisyon kurulabilir. Denetim sonucunda ilgili belediye ve kamu kurum ve kuruluşları ile umuma açık hizmet veren her türlü yapıların ve açık alanların malikleri ile toplu taşıma araçlarının sahiplerine eksikleri tamamlaması için birinci fıkra da belirtilen sürenin bitiminden itibaren iki yılı geçmemek üzere ek süre verilebilir."

hükmü yer almaktadır. Maddenin devamındaki ek fıkra da;

"sürenin bitiminden itibaren öngörülen yükümlülüklerini yerine getirmediği denetim komisyonlarınca tespit edilen umuma açık hizmet veren her türlü yapılar ve açık alanlar ile toplu taşıma araçlarının sahibi olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından her bir tespit için bin Türk Lirasından beş bin Türk Lirasına kadar idari para cezası uygulanır. Bu şekilde bir yıl içinde uygulanacak idari para cezasının tutarı elli bin lirayı geçemez. Sürenin bitiminden itibaren öngörülen yükümlülüklerini yerine getirmediği denetim komisyonlarınca tespit edilen büyükşehir belediyeleri, belediyeler ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından her bir tespit için beş bin Türk Lirasından yirmi beş bin Türk Lirasına kadar idari para cezası uygulanır"

ifadesi yer almaktadır.

Sonuç olarak 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunun erişilebilirlik konusunda yerel yönetim birimlerinden olan belediyelere sorumluluk yüklediği görülmektedir. Belediyeye tahsis edilen bu sorumluluğun ise toplu taşıma hizmetleri, yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel altyapı alanları gibi daha fiziksel erişilebilirlik konusu olan görevlerle sınırlı olduğu görülmektedir. Ayrıca belediyenin erişilebilirlik konusundaki faaliyetlerinin Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme komisyonları tarafından denetim altında olduğu ve sorumluluğu yerine getirmediği takdirde idari para cezası yaptırımına maruz kalacakları da yasa tarafından ifade

² 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunun geçici 2. maddesinde "Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmi yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel altyapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde engellilerin erişilebilirliğine uygun duruma getirilir" hükmü yer almaktadır.

edilmiştir. Denetime ilişkin hususlar ise 20 Temmuz 2013 tarihli “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği”nde yer almaktadır.

5393 Sayılı Belediye Kanunu’na bakıldığında belediyelerin görevlerine ilişkin doğrudan bir erişilebilirliği sağlama görevinin bulunmadığı ancak bunun ima edildiği ileri sürülebilir. Kanunun Belediyenin görev ve sorumlulukları başlıklı 14. maddesinde “Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşük ve dar gelirli durumuna uygun yöntemler uygulanır” hükmü yer almaktadır. Buna göre kanunda bütün vatandaşların belediye hizmetlerine erişiminin kolaylaştırılması görevinin belediyelere tahsis edildiği görülmektedir.

Bütün bu açıklamalar halka en yakın birimler olarak yerel yönetimlerin erişilebilirlik konusunda oldukça önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir. Yerel yönetimlerin bu kapsamdaki görevleri yasalarda da vücut bulmuş ve hatta yerel yönetimlerin bu görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri adına kendi bütçelerinden bağımsız ve yalnızca erişilebilirlik konusuna odaklı bir bütçe tahsis edilmesi önerilmiştir.

Bu anlamda kentlerde yerel hizmetlerin sunumunda öncelikle belediyeler görevli sayılmaktadır. 1970’li yıllardan sonra belediyeler sosyal belediyeçilik uygulamalarını benimseyerek hizmet sunum anlayışında birtakım değişiklikler yaşanmıştır. Önceleri belediyeler sadece alt yapı, su, temizlik ve çöp hizmeti gibi klasik hizmetler sunarken, özellikle 1980’den sonra sosyal belediye uygulamaları ile spor, yaşlı bakımı, engelli, çocuk ve kadınlara yönelik çeşitli hizmetleri sunmaya başlamıştır (Uçar ve Eryiğit, 2020).

Bunların yanında, 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nda da erişilebilirliğe dair hüküm bulunmamasına karşın, engellilere yönelik düzenlemeler mevcuttur. Ancak söz konusu kanunlarda “engellilere bireylerin durumlarına göre uygun yöntemler belirlenir” şeklinde ibarelere yer vererek erişilebilirlik konusuna atıf yapıldığı görülmektedir (Özgül, 2015).

Erişilebilirlikte Belediye ve Sivil Toplum Kuruluşu İş Birliğinin Önemi

“Devlet dışı organizasyonlar” olarak da anılan Sivil toplum kuruluşları “gönüllü üyeliğe dayalı ve topluma hizmete ve siyaseti etkilemeye yönelik resmi olmayan örgütlenmeler olarak sadeleştirilebilir (Talas, 2011)”. Gönüllülerden oluşan bu topluluklar, “karar alma süreçlerine katılma, yönetici mekanizmalarının seçiminde etkili olma, düşüncelerini ifade etme ve birlikte, ortak yönetme” gibi fonksiyonlarla kamu

hizmetlerinin kalitesini ve siyaseti etkilemektedirler (Özer, 2008). Bu kapsamda sivil toplum örgütlerinin yerel ve ulusal düzeyde kamu hizmeti sunumuna yönelik alınan politika kararlarının yönünü etkileme ve uygulama süreçlerinde de etkin bir katılım gerçekleştirme açısından önemli bir rolünün bulunduğu görülmektedir (Emini, 2013).

Bu boyutuyla sivil toplum örgütlerinin birçok sorunun çözümünde ve özellikle dezavantajlı grupların karşı karşıya kaldığı sıkıntıların ortadan kaldırılmasında etkin organizasyonlar olması beklenmektedir. Çünkü bu gruplara mensup veya bu gruplarla yakından ilişkili bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu sivil toplum örgütleri karşılaşılan sorunları daha iyi ifade edebilir. Dolayısıyla yukarıda da belirtilen fonksiyonlarıyla sivil toplum kuruluşları “bir bakıma, pek çok sorunun çözümünde birinci elden ve yakından müdahaleyi sağlamaktadır (Talas, 2011)”.

Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının devletle rekabetten çok devletin hizmet yükünü hafifletme amacı taşıdığı da belirtilmelidir (Tosun, 2007). Çünkü sivil toplum kuruluşları “devletin dışında yurttaşların kendi hür iradeleriyle kurdukları özerk yapıdan çok daha öte; birey-toplum-devlet sarmalında boşlukları dolduran örgütlenmeyi ifade etmektedir (Özen ve Altun, 2021)”. Bu durumda sivil toplum örgütlerinin toplum ile devlet arasında uzlaşma ve köprü görevi ifa ettiği görülmektedir.

Öte yandan sivil toplum kuruluşlarının yerel yönetimlerin etkin ve verimli bir şekilde hizmet sunabilmesi açısından da oldukça önemli organizasyonlar olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü özellikle yerel yönetimlerin “yeteri kadar pratik çözümler üretemeyişi, sivil toplum oluşumlarını çözüm ön-gören, proje hazırlayan ve uygulayan bir konuma taşımaktadır (Çarkçı, 2007’den aktaran Emine, 2013)”. Sivil toplumun olmadığı yerde yerel yönetimler “ortak iyiliğin ne olduğunu genellikle kendi etki alanlarını geliştiren yollarla kendileri tanımlarlar” (Yeşildal, 2020). Bu durum da bazı grupların ihtiyaç ve beklentilerinin göz ardı edilmesine yol açtığından, toplumu oluşturan kesimlerin farklı ihtiyaçları ve bu doğrultudaki talepleri yönetimlerin politika kararlarını tek başına almaktan ziyade sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte almasını gerekli kılmaktadır (Ökde ve Tekbaş).

Bütün bu gereklilikler halka en yakın birimler olarak belediyelerin özellikle dezavantajlı grupların farklı ihtiyaçlarıyla yakından ilgilenmesini gerektirmektedir. Çünkü halka en yakın idari birimler olarak yerel yönetimler sorumlu oldukları coğrafyadaki halkı en iyi tanıyan ve dolayısıyla ihtiyaç ve taleplerini en iyi bilen kurumlardır. Ancak her halükarda yerel yönetimler bu talepleri karşılamada zorlanacaktır. Dolayısıyla sivil toplum kuruluşlarıyla özellikle dezavantajlı grupların ihtiyaçlarının öğrenilmesi hususunda iş birliği yapılması gerekmektedir. Bu iş birliği önemli görülmüş ve

hatta bu konuda yerel yönetimlere yasal sorumluluk dahi yüklenmiştir.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun büyükşehir ve ilçe belediyelerinin görev ve sorumlulukları başlıklı 7.maddesinin v bendinde;

“Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak”

belediyelerin görevleri arasında sayılmıştır. Yine aynı kanunun Ek 1. maddesinde;

“Büyükşehir belediyelerinde engellilerle ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri vermek üzere engelli hizmet birimleri oluşturulur. Bu birimler, faaliyetlerini engellilere hizmet amacıyla kurulmuş vakıf, dernek ve bunların üst kuruluşlarıyla işbirliği hâlinde sürdürürler. Engelli hizmet birimlerinin kuruluş, görev, yetki, sorumluluk ve işleyişine ilişkin usûl ve esaslar Özürlüler İdaresi Başkanlığının görüşü alınarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir”

hükmü yer almaktadır.

Ayrıca Kanun'un ihtisas komisyonları başlıklı 24. maddesinde “[...] gündemdeki konularla ilgili sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, oy hakkı olmaksızın kendi görev ve faaliyet alanlarına giren konuların görüşüldüğü ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir” ifadesi bulunmaktadır. Stratejik plân ve performans programı başlıklı 41. maddesinde ise “[...] stratejik plân, varsa üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak hazırlanır ve belediye meclisi tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girer” hükmü yer almaktadır.

Bu kanun maddelerinden de anlaşılacağı üzere belediyeler engelli bireylere yönelik kamu hizmeti sunumu açısından sivil toplum örgütleriyle iş birliği yapma durumundadırlar. Dolayısıyla belediyeler engelli bireylerin en büyük problemlerinden biri olan erişilebilirlik konusunda da sivil toplum örgütleriyle iş birliği yapmak durumundadır. Çünkü erişilebilirlik engelli bireylerin sosyal hayata entegre olabilmeleri için en temel gereksinimleridir. Engelli bireylerin sosyalleşmeleri için gerekli olan bütün tesis, kurs vb. kurumların kurulması ve işletilmesi konusunda belediyelerin sivil toplum kuruluşlarıyla paralel bir şekilde yani onlara danışarak ve iş birliği yaparak hareket etmesi gerekmektedir.

Engellilerin topluma karışabilmeleri ve böylece içerici bir toplum oluşturulabilmesi ancak engelli bireylerin kimseye ihtiyaç duymadan bütün hizmetlere ulaşması ve her işini yalnız başına görebilmesiyle mümkündür. Bu noktada belediyeler daha erişilebilir bir kent tasarımı için engelli sivil toplum kuruluşlarını da karar alma ve uygulama süreçlerine dahil ederek bu süreci katılımcı bir şekilde ve daha etkin bir şekilde yürütmek durumundadırlar.

Ayrıca kentlerde nüfusun gittikçe kalabalıklaşması erişilebilirliğe ilişkin birçok sorunu beraberinde getirmekte engelli bireylerin toplumsal hayata intikalini iyice zorlaştırmaktadır. Bu kapsamda belediyelerin de görev kapsamına giren toplumsal eşitlik, sosyal adalet ve toplumsal içeriklilik gibi değerlerin yerine getirilmesi güçleşmektedir. Bu durum da belediyelerin sorumluluğu altındaki bütün vatandaşları kapsayıcı karar almasını ve hizmet sunmasını imkansız kılmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının danışmanlığında ve önerileriyle gerçekleştirilen erişilebilir mekanlar sayesinde engelli bireyler de topluma entegre olarak sosyal hayata aktif bir şekilde dahil olabileceklerdir. Böylece belediyeler sivil toplum kuruluşlarıyla yaptıkları iş birliği sayesinde toplumsal içerme ile sosyal adaleti sağlayarak sosyal belediyeçiliğin gereğini yerine getirmiş olacaklardır (Akdoğan, 2002).

Bütün bunların yanında belediyelerin sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içinde yürüttükleri engellilerin erişilebilirliğini sağlayıcı kamu hizmetlerinin yalnızca engelli bireylere değil, aynı zamanda toplumun geneline fayda sağlayacağı da belirtilmelidir. Erişilebilir olmayan mekanların engelliler dışında “yaşlılar, geçici engeli bulunanlar, hamileler, bebek arabalı, çocuklar, iri ve şişman kişiler, çok uzun ve çok kısa boylu kişiler ayrıca yük ve eşya taşıyanlar (ASHB, 2020)” olarak sıralanan bireylerin de hayatını kolaylaştıracağı aşikardır. Böylece belediye ve sivil toplum ortaklığıyla oluşturulan erişilebilir mekanlar yalnızca engelliler için değil herkes için erişilebilir olacaktır.

Ayrıca belediye ve sivil toplum kuruluşlarının erişilebilirlik konusunda iş birliği yapmasının belediye bütçesinin verimli bir şekilde kullanılması açısından da önemli olduğunu belirtmek gerekir. Alanı iyi bilen ve erişilebilirlik konusuna ilişkin sıkıntıları bizzat yaşayan veya tanık olan bireylerin oluşturduğu engelli sivil toplum kuruluşlarına danışılarak ve onların rehberliği doğrultusunda alınacak her bir karar ile atılacak her bir adım hizmetin daha etkin ve bütçenin daha verimli kullanılmasını sağlayacağı da ifade edilmelidir.

Sonuç

Belediyeler halka en yakın yerel birimler olması sebebiyle erişilebilirliğin sağlanması da dahil olmak üzere dezavantajlı gruplara yönelik sosyal politikalardan birincil derecede sorumlu tutulmuşlardır. Ancak belediyelerin yasal olarak da çerçevesi çizilen bu sorumluluklarını yerine getirirken ne kadar etkin ve verimli olduğu soru işareti oluşturmaktadır. Bu soru işaretlerini ortadan kaldırmak ise ancak katılımcı bir yönetimin tesisi ile gerçekleştirilebilir. Çünkü böylelikle hizmetin muhataplarının alınan kararlara hem katkı hem de denetim bakımından doğrudan etki edebilmesi sağlanacak ve daha etkin ve verimli bir kamu hizmet süreci gerçekleştirilecektir.

Bu bağlamda belediyelerin erişilebilirlik konusuyla alakalı sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği halinde olması oldukça önemlidir. Çünkü belediyeler tek başlarına ancak bünyesindeki personelin konu hakkında sahip olduğu bilgi düzeyi ölçüsünde politikalar üretebilir. Ancak erişilebilirlik konusyla muhatap konumunda olan engellilere yönelik sivil toplum kuruluşlarının da karar alma sürecine dahil edilmesi erişilebilirliğe ilişkin fikirleri olan, alanında uzman, rehberlik ve danışmanlık yapabilecek bireylerin de karar alma sürecine dahil edilmesi anlamına gelecektir. Bu kapsamda belediyelerin

sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içinde olması kaydıyla, etkinlik ve verimlilik gibi birçok değer hizmet sunumuna sirayet etmesini sağlayacaktır.

Bununla birlikte belediye ve sivil toplum kuruluşlarının erişilebilirlik konusunda iş birliği halinde olması birçok yararı da beraberinde getirmektedir. Öncelikle belediyeler erişilebilirliği sağlamakla sorumlu olduğu alanlarda daha etkin ve verimli bir hizmet sunumu sağlayacağı için işleri kolaylaşacaktır. Bununla birlikte erişilebilirliğin sağlanması engelli bireylerin daha kolay bir şekilde topluma entegre olmasını sağlayacak ve engelliler toplumsal hayata aktif bir şekilde katılabileceklerdir. Bu şekilde belediye ve sivil toplum kuruluşları karşılıklı fayda elde etmiş olacak, yani hem belediye etkin bir kamu hizmeti sunumu gerçekleştirecek hem de sivil toplum kuruluşları amaçlarını gerçekleştirmiş olacaktır. Ayrıca erişilebilirliğin sağlandığı mekanlar yalnızca engelli bireyler değil toplumun tümü bu hizmetlerden yararlanacağını da belirtmek gerekmektedir. Öte yandan sivil toplum kuruluşlarının iş birliğiyle daha etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilen hizmet bütçenin boşa sarf edilmesine engel olarak yerinde ve doğru bir şekilde kullanılmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akdoğan, Y. (2002). Ulusal Soruna Yerel Çözüm: Sosyal Belediyecilik. *Eminönü Bülteni*, 2, 11-17.
- Azarkan, E. ve Benzer, E. (2018). Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme ve Türkiye’de Engelli Hakları. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23(38), 3-29.
- ASHB (2020). Erişilebilirlik Kılavuzu. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Çağlar, S. (2012). Engellilerin Erişilebilirlik Hakkı ve Türkiye’de Erişilebilirlikleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61(2), 541-598.
- Emni, F.T. (2013). Sivil Toplum Kuruluşlarının Politika Belirleme Sürecindeki Rolü: TÜSIAD Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (36), 43-56.
- Eryiğit, B. ve Uçar, A. (2020). Vatandaşların Belediyelerin Ürettiği Kentsel Hizmetlere Erişilebilirliğinin Değerlendirilmesi: Karaman Belediyesi Örneği. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 16 (2), 175-188.
- II. Özürlüler Şurası, Yerel Yönetimler ve Özürlüler, Komisyon Raporları ve Genel Kurul Görüşmeleri, 26-28 Eylül 2005, T. C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayını, Ankara.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. İmge Kitabevi, Ankara.
- Mankan, M. (2019). Erişilebilirlik Kavramı ve Erişilebilirliğin Mevzuatlar Açısından Değerlendirilmesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Ökde, F. ve Tekbaş, B. (2023). Sivil Aktörlerin Yerel Politika Oluşturmada Etkinliği: Hakkari Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 14(37), 64-77.
- Öz, C. S., & Orhan, S. (2012). Özürlü İstihdam Yöntemlerinin Uygulanabilirliği Üzerine Bir Değerlendirme, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 3(2), 36-48.
- Özen, G. ve Altun, F. (2021). Yerel Katılım Süreçlerinde Sosyal Politika Aracı Olarak Sivil Toplum Kuruluşları (177-198), *Gazi Kitabevi*, Ankara.
- Özer, M.H. (2008). Günümüz İtibariyle Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi ve Sosyal Fonksiyonları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 86-97.
- Özgül, H. (2015). Tanım, Kapsam ve Geliştirilen Politikalar Düzleminde Türkiye’de Erişilebilirlik. Engellilik ve Ayrımcılık (61-79). *Karekök Akademi: İstanbul*.
- Söylemez, A. (2021). Yerel Yönetimler Ve Erişilebilir Kentler: Sağlık Kentler Birliği’ne Üye Belediyeler Örneği. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 13(24), 78-88.
- Şat, N. ve Göver, T. (2017). Engelliler İçin Belediyelerin Erişilebilirlik Sorumlulukları: Çorum Engel Haritası Projesi, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 521-541.
- Şataf, C., ve Taşdelen, S. (2019). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Faaliyetleri Çerçevesinde Antalya Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 11(1), 1-23.
- Şengül, Ramazan (2020). *Yerel yönetimler*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli.
- Talas, M. (2011). Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (29), 387-401.
- Tosun, E. K. (2007). Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimler Ve Sivil Toplum Kuruluşları. *Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 3(2), 1-16.
- Odabaş Uslu, A. ve Güneş, M. (2017). Engelsiz Kentler “Herkes İçin Erişilebilir Kentler”, *Uluslararası Peyzaj Mimarlığı Araştırmaları Dergisi, (IJLAR)*, 1(2), 30-36.
- Yeşildal, A. (2020). Sivil toplum ve yerel yönetimlerde katılımçı yönetim: Sivil toplumcu bir yaklaşım, *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2020 (2), 31-44.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). *T.C. Resmî Gazete* (17863 (Mükerrer), 9 Kasım 1982).
- 159 No’lu Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam (Sakatlar) Sözleşmesi (1993). *T.C. Resmî Gazete* (23751, 10 Temmuz 1999).
- 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004). *T.C. Resmî Gazete* (25874: 10 Temmuz 2004).
- 5393 Belediye Kanunu (2005). *T.C. Resmî Gazete* (25874: 3 Temmuz 2015).
- 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun (2005). *T.C. Resmî Gazete* (25868, 7 Temmuz 2005).
- Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği (2013). *T.C. Resmî Gazete* (28713, 20 Temmuz 2013).